BAHAR 2004 100

Toplum ve Bilim

Dizin
SAYI: 1–100

TOPLUM VE BİLİM 100

Bağımsız düşüncenin üretilme alanı olarak *Toplum ve Bilim*	*Huricihan İslamoğlu*
"Toplumsal bilim", siyaset ve akademya	*Murat Belge*
Asaf Savaş Akat'la söyleşi	*Tanıl Bora*
Çevreden konuşmak	*Ayşe Buğra*
Türkiye'de sosyal bilimlerin değeri ve sınırları	*Suavi Aydın*
Disiplinlerarasılık, teori ve tezden çıkmış kitaplar	*Ferdan Ergut*
Akademik üretimin demokratikleştirilmesi	*Yüksel Taşkın*
Hakem ve jüri sistemlerinde aleniyet	*İzzettin Önder*
Sınırlara dönüş: Sokal meselesi	*Ferda Keskin*
İmparatorlukta hukuk ve meşruiyet	*Çağlar Keyder*
Türkiye'de "sol faşizm" ya da otoriter modernizm	*Zafer Toprak*
Ülkücü hareketin bilinçaltı olarak Nihal Atsız	*Cenk Saraçoğlu*

Toplum ve Bilim

100 BAHAR 2004

Huricihan İslamoğlu
Bağımsız düşüncenin üretilme alanı olarak *Toplum ve Bilim* dergisi 7

Murat Belge
"Toplumsal bilim", siyaset ve akademya 12

Tanıl Bora
Asaf Savaş Akat'la söyleşi: "*Toplum ve Bilim'in* ilk sayısı yayınlandığında..." 16

Ayşe Buğra
Çevreden konuşmak 21

Suavi Aydın
Türkiye'de sosyal bilimlerin değeri ve sınırları: Peter Andrews'un çalışmaları ve yeni yayınlanan bir "ansiklopedi" üzerinden bir değerlendirme 23

Ferdan Ergut
Disiplinlerarasılık, teori ve tezden çıkmış kitaplar üzerine serbest vezinde yazılmış düşünceler 39

Yüksel Taşkın
Akademik üretimin demokratikleştirilme imkânları üzerine bir deneme 44

İzzettin Önder
Hakem ve jüri sistemlerinde aleniyet 50

Ferda Keskin
Sınırlara dönüş: Sokal meselesi 55

Çağlar Keyder
İmparatorlukta hukuk ve meşruiyet 65

Zafer Toprak
Türkiye'de "sol faşizm" ya da otoriter modernizm 1923-1946 84

Cenk Saraçoğlu
Ülkücü hareketin bilinçaltı olarak Nihal Atsız 100

DEĞİNİ

Yüksel Akkaya
"Devletçi dönemde yoksulluğa bakış ve sosyal politika" üzerine biraz "polemik" biraz katkı 125

Cem Emrence
Temel gelir ve sosyal güvenlik 143

ABSTRACTS (İngilizce özetler) 149

***TOPLUM VE BİLİM* DİZİNİ / SAYI 1-100** 156

Toplum ve Bilim

ÜÇ AYLIK DERGİ

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR • YEREL YAYIN

ISSN 1300-9354

BİRİKİM YAYINCILIK
VE TİC. LTD. ŞTİ. ADINA SAHİBİ
Ömer Laçiner

YAYIN YÖNETMENİ VE SORUMLU MÜDÜR
İsmet Tanıl Bora

YAZI KURULU
Fethi Açıkel
Suavi Aydın
Ulus Baker
Ahmet Çiğdem
Necmi Erdoğan
Refet Gürkaynak
Alev Özkazanç
Mithat Sancar
Semih Sökmen
Yüksel Taşkın
Nilgün Toker

YAYIN DANIŞMA KURULU
Ayşe Buğra
Ahmet İnsel
Huricihan İslamoğlu
Orhan Koçak

YAYIN SEKRETERLERİ
Asena Günal
Kerem Ünüvar

SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
İsmet Tanıl Bora

KAPAK VE SAYFA DÜZENİ TASARIM
Özlem Özkal
Ali Artun
Ümit Kıvanç

KAPAK: Suat Aysu

UYGULAMA
Hüsnü Abbas

MONTAJ
Şahin Eyilmez

OFSET HAZIRLIK
İletişim Yayınları

BASKI VE CİLT
Sena Ofset

YAZIŞMA ADRESİ
Selânik Cad. 64/11
Kızılay 06640 Ankara
Tel. 312.425 36 00 • 312.425 20 71
Fax: 312.425 18 15

E-MAIL ADRESİ
toplumbilim@iletisim.com.tr.

ABONELİK
iletisim@iletisim.com.tr.

BİRİKİM YAYINLARI
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han
Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel. 212.516 22 60 • Fax: 212.516 12 58

Toplum ve Bilim'de yayınlanan yazılar
Sociological Abstracts indeksinde
yeralmaktadır.

Ülkücü hareketin bilinçaltı olarak Nihal Atsız

*Cenk Saraçoğlu**

Milliyetçi bir hareketin oluşumu, sürdürülmesi ve genişlemesinde bu harekete özgü semboller, mitler ve ritüeller son derece kilit roller oynarlar. Milliyetçi hareketlere belirli bir biçim veren ve onları somut bir toplumsal zeminde yeniden üreten bu değerlerin bir kısmı, tüm milliyetçi hareketler tarafından benimsenmeleri bakımından evrensel bir karaktere sahiplerken, bir kısmı da sadece belirli bir toplum bağlamında anlam kazanabilmeleri ve ancak o toplumda varlığını sürdürebilmeleri bakımından yerel özellikler taşırlar. Milliyetçi hareketlerde, yerele özgü birtakım değerlerin hareket içinde tanınıp benimsenmesi aslında zorunlu bir durumdur. Milliyetçilik dediğimiz düşünüş ve eylem biçimi, tanım itibariyle hayalî de olsa birtakım grup içi benzerlikler hissiyatının ve bu benzerlikler temelinde özgül bir toplumsal kimliğin yaratılmasını zorunlu kıldığından, milliyetçi hissiyatın etkisi altındaki kitleler ancak bu yerellik özelliği taşıyan, gruba özgü değerler vasıtasıyla kendilerini ötekilerden ayırarak, "biz" olma bilinçlerini geliştirir ve pekiştirirler (Smith, 1986 ve 1999). Bir ritüel, bir sembol veya pratik, ne kadar belirsiz ve iyi tanımlanmamış, ne kadar akıl dışı olursa olsun, grup içindeki bireylerin birbirlerine toplumsal olarak bağlanmalarını sağlamaları açısından milliyetçiliğin kurucu öğesi olma özelliğini taşırlar (Schöpflin, 1997: 21; Cohen, 1979).

Her ne kadar, bu paylaşılan sembol ve ritüeller verili ve kendinden menkul olarak algılansalar da bunlar aslında şüphesiz belirli bir tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde oluşmuş ve grup içi etkileşim ve pratik sayesinde yeniden üretilebilmiş maddi oluşumlardır. Bu bakımdan, bu paylaşılan değerlerin sürdürülebilirlikleri bu değerlerin toplumsal ilişkiler içinde sürekli olarak hayata geçirilebilmelerine bağlıdır. Sanat ve edebiyat, kalıcı ve yayılabilir ürünler olarak,

(*) Sabancı Üniversitesi, Tarih Bölümü.

toplumsal süreçte inşa edilmiş bu değerlerin varlığını devam ettirebilmesi için son derece uygun ve önemli alanlardır. Fakat, mevcut değerlerin yeniden üretimi için elverişli alanlar olmak dışında sanat ve edebiyat, bu değerlerin bizzat kaynağı ve yaratıcısı olabilirler; ve hatta bazı durumlarda bu sanat ve edebiyat ürünlerinin bizzat kendileri de milliyetçi hareketlerin sembolleri olabilir.

Türkiye'deki milliyetçi hareketler için de sanat ve edebiyat ürünlerinin son derece kritik bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun somut örneklerini görmek için öncelikle "Hangi Türk milliyetçiliği?" sorusunu sormamız zorunludur; çünkü herkesin de kabul ettiği gibi Türk milliyetçiliğinin tek bir algılanışı ve tek bir biçimi yoktur. Türk milliyetçiliği, tarihsel süreç içinde değişik sembol ve pratikler tarafından şekillendirilerek farklı farklı içerikler kazanabilmiştir. Bunu göz önüne alarak, bu makalede çözümlememizi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile veya bu partiyle organik bağı olan bazı kurum ve kuruluşlar ve özellikle de Ülkü Ocakları inisiyatifiyle geliştirilen ülkücü hareketin benimsediği milliyetçilik biçimiyle sınırlı tuttuğumuzu söylemeliyiz. Şüphesiz, ülkücü hareket de tarihsel süreç içinde, dünden bugüne, birtakım asli özelliklerini korumak suretiyle farklı biçimler kazanmıştır; ve bu noktada ülkücü hareketin eylem biçimini ve zihniyet dünyasını şekillendiren sembol ve pratiklerin zaman içinde değişikliklere uğradığı söylenebilir. Peki tüm bu paylaşılan değerler ülkücü hareket içerisine nerelerden sızmaktadır? Bunların bir kısmının bizzat ülkücü hareketin kendi siyasî pratiği içinde oluştuğunu söyleyebiliriz; öte yandan bu değerlerin büyük bir kısmı ise ülkücülerin, özellikle resmî Türk milliyetçiliği içinde, ve bağımsız milliyetçi sanat ve edebiyat içinde hazır olarak bulduğu değerlerdir.

Ülkücü hareket üzerindeki sanatçı ve edebiyatçı etkisini tartışırken, milliyetçi edebiyatın sınırlı edebi birikimi içinde ülkücü hareket üzerinde en fazla etki sahibi olan yazarın Nihal Atsız olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Öyle ki, ülkücü hareketin kendine özgü, sembol ve pratiklerinin birçoğu Nihal Atsız'ın romanlarından, şiirlerinden ve makalelerinden gelmektedir; ve bu yazar ülkücü hareketin zihniyet dünyasını ve eylem biçimini şekillendirmede son derece kilit bir öneme sahiptir.

Bu makalede temel olarak bu durumu, yani Nihal Atsız'ın ülkücü hareket üzerindeki sürekli etkisini irdelemeye çalışacağım. Tabii böyle bir şeye kalkışmadan önce gerçekten de böyle bir durumun var olup olmadığını göstermemiz, yani Atsız'ın ülkücü dünya görüşünü şekillendirmedeki sürekli etkisinin göstergelerini sergilememiz gerekiyor. Atsız ile MHP arasında başından beri organik bir ilişki varolsaydı eğer, birincisinin ikincisi üzerindeki etkisinin mevcudiyeti üzerinde şüphe duymamıza gerek kalmazdı. Ne var ki Nihal Atsız bırakın MHP ile herhangi bir resmî bağ kurmayı, yaşadığı dönemde bu partinin yöneticileri tarafından kasten dışlanmıştır. Bu yazarın buna rağmen ülkücü hareketin her döneminde MHP'li kitle hareketi üzerinde güçlü bir etki sahibi ol-

duğu düşüncesinin açıklanması ve temellendirilmesi bu açıdan zorunludur. Makalede böyle bir etkinin var olduğu iddiasını birtakım göstergelerle temellendirdikten sonra, böyle bir duruma yol açacak etkenlerin neler olabileceğini tartışacağız. Bunu yapmanın, hem ülkücü hareketin doğasının ve değişen yapısının, hem de Nihal Atsız'ın ırkçı düşünce dünyasının inceliklerini anlamamız açısından son derece faydalı olacağını söyleyebiliriz. Ülkücü hareket ile Nihal Atsız arasındaki "fikrî" ilişkiye dair böyle bir çözümlemeye geçmeden önce "ülkücü hareket" derken neyi kastettiğimizi, bu siyasî eğilimin ve pratiğin hangi dönemden başlayarak Türkiye siyasî hayatına girdiğini kısaca netleştirmek gerekiyor.

Ülkücü hareket nedir, nasıldır?

Konu hakkında uzman birçok kişinin yaptığı gibi, bu makalede de ülkücü hareket, Alparslan Türkeş'in liderliğinde gelişen ve onun ölümünün ardından MHP çatısı altında sürdürülen siyasî hareket olarak ele alınacak.[1] Alparslan Türkeş'in ülkücü hareket için kilit bir öneme sahip olmasının altında sadece bu ismin ülkücü camia tarafından simgeselleştirilmesi ve hatta fetişleştirilmesi değil, aynı zamanda bu siyasî kişiliğin MHP'nin fikrî omurgasını teşkil ettiği söylenen Dokuz Işık doktrinini[2] siyasî arenaya taşıyıp, kurumsallaştırması, ülkücü hareketin bizzat kendisine özgü birçok niteliğini bu doktrin içinde kendince sistematikleştirmesi ve ülkücü camiayı anti-komünist bir siyasî hareket olarak örgütleyip harekete geçirmesi yatıyor. Tüm bu özelliklerinden ötürü, Alparslan Türkeş'in kendi kadrosuyla birlikte halihazırda muhafazakâr bir parti olan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni 1965'te ele geçirmesini ülkücü hareketin miladı, ve CMKP'nin faşizan ve anti-komünist bir tarzda yeniden şekillendirilip1969'da adının Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmesi sürecini de ülkücü hareketin kuruluş süreci olarak ele alabiliriz.

Fakat, ülkücü hareketin başlangıcını onun yönetcisiyle ve yönetici kadrosunun siyasî hayata dahil olmasıyla başlatmamız, bu hareketten söz edilince aklımıza sadece bu yönetici kadronun siyasî eğilimlerini ve kültürünü getirmemeli. Ülkücülük, yönetici kadrosuyla sınırlı olmayan, ve bu kadronun siyasî eğilimlerinden görece özerk, özgün bir siyasî ve toplumsal kültür ve başlı başına bir toplumsal kimliktir. Böyle bir siyasî hareketin, dünyanın diğer bölgelerindeki faşist hareketlerde de görülecek türden bir toplumsallaşmaya sahip olmasının altında partinin tabanını, sadece seçim zamanlarıyla sınırlı olmayacak biçimde, Türkiye'nin her yanına yayılan dün Komünizmle Mücadele Dernekleri,

1 Mesela kendisi de ülkücü bir yazar olan Mustafa Çalık, Alparslan Türkeş'in CMKP başkanlığı ile başlayan süreci ülkücü hareketin başlangıcı olarak ele almaktadır (Çalık, 1995: 93).

2 Dokuz Işık doktrini şu ilkelerden oluşuyor: *milliyetçilik, ülkücülük, ahlâkçılık, toplumculuk, ilimcilik, hürriyetçilik, köylücülük, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik.*

bugün Ülkü Ocakları gibi birtakım yan kuruluşlar vasıtasıyla örgütlü ve teyakkuz halinde tutması yatmaktadır. MHP'nin Türkiye'de hem büyük kentlerde hem de taşrada bu tip yan kuruluşlarla mekâna özgü, mikro ölçekli siyasî faaliyetlerin içinde yer alması ülkücü hareketin bir yandan farklı yörelerde farklı içerikler almasını sağlarken, bir yandan da başlıcası anti-komünizm olan asgari ortaklıklar tarafından biçimlenen bir ülkücü kimliğinin Türkiye'nin bütününe yayılmasının önünü açmıştır. Ülkücü hareketin bu sürekli faşizan dinamizminin temelinde, hareketin kuruluş sürecindeki anti-komünist militanlık yatıyordu. Bu dinamizm, 1990 sonrasında Kürt hareketine karşı gelişen militan tepkilerle korunmaya çalışılsa da gitgide etkisini yitirme eğilimi göstermektedir.

Ülkücü hareketin, Türkiye'nin sosyo-politik değişim sürecinde, birtakım ana özelliklerini muhafaza ederek farklı özellikler kazandığından bahsetmiştik. Bu değişen özelliklerine bakarak ülkücü hareketin gelişim sürecini kabaca dört döneme ayırmak mümkündür. Birinci dönem, parti liderliğinin anti-komünizm temelli bir Türk milliyetçiliğini temel referans noktası olarak aldığı 1965 ile 1969 arasındaki kuruluş dönemidir. İkinci dönem, bu anti-komünizmin ve Türkçülüğün yoğunluğu gitgide artan ve tonu gitgide koyulaşan bir İslâmcılıkla birleştirildiği 1969 ile 1980 arası dönemdir. 12 Eylül sonrasına denk gelen 1980 ile 1990 arasındaki üçüncü dönemde ise hareketin, kendi varlık nedeni olarak gördüğü düşmanı sosyalist hareketin etkisini yitirmesinden kaynaklı bir işlevsizlikten ve parti yönetiminin 12 Eylül darbesinin yorumlanmasına dönük kararsızlığından ve siyasetsizliğinden beslenen bir siyasî kimlik krizine girdiğini söyleyebiliriz. 1990 sonrasındaki dördüncü döneme de önce yeni ortaya çıkan Orta Asya Türk cumhuriyetleri ve daha sonra da yükselen Kürt milliyetçiliği tarafından güdülenen Türkçülüğün yükselişinin damgasını vurduğu iddia edilebilir (Can, 2002: 672). Bu dönemselleştirme, Nihal Atsız'ın ülkücü hareket üzerindeki sürekli etkisinin değişen yoğunluklara ve niteliklere sahip olduğu akla getirildiğinde konumuz açısından son derece önem taşımaktadır.

Nihal Atsız'ın ülkücü hareket üzerindeki sürekli etkisinin bazı göstergeleri

Başta da söylediğimiz gibi Nihal Atsız'ın ülkücü hareketle hiçbir dönem organik bir bağ içerisine girmemesi ve hatta Atsız ile MHP yönetimi arasındaki ilişkinin çoğunlukla gerilimli olması, ilk bakışta baştaki iddiamızı, yani Nihal Atsız'ın ülkücülerin zihniyet dünyasını şekillendirmede en önemli aktörlerden biri olduğu savını çürüttüğü sanılabilir. Ne var ki, böyle bir gerilimin varlığı ülkücü tabanın Atsız ile duygusal bir ilişkiye girdiği, ve Atsız'ın eserlerinin ülkücü hareket için semboller, kavramlar ve imgeler deposu olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Bu öyle güçlü bir duygusal bağdır ki, zaman zaman istemeden de olsa hareketin resmî liderliği Atsız'ı sahiplenmek durumunda kalmıştır. Maksa-

dımız bunun nedenlerine eğilmek olacak; fakat bundan önce böyle bir olgunun gerçekten de varolduğunu gösteren birtakım "verileri" çözümleyelim.

Böyle bir olgunun gerçekliği Atsız'ın kitaplarında kullandığı söylemler ve semboller ile ülkücü hareketin pratiği arasında kurulan paralellikler vasıtasıyla hissedilebilir, fakat bu yetmeyecektir. Bu şekilde kurulan bir paralellik bu ikisi arasındaki ilişki arasında bize birtakım ipuçları sunabilir; fakat, ülkücü hareketin, aynı zamanda Atsız'ın dünya görüşüne hiç de uygun olmayan değerleri ve pratikleri de benimsediği akla getirildiğinde, bu paralellik Nihal Atsız'ın ülkücü camia için diğerlerinden daha ayrıcalıklı ve özel bir önemi haiz olduğunun kendiliğinden kanıtı olamaz. Bu bakımdan Atsız'ın ülkücü hareket için "ayrıcalıklı" olduğunu ima eden daha somut göstergeler ortaya atmak yerinde olacak.

En somutundan başlayarak, kendisi de zamanında ülkücülüğün "rahle-i tedrisatından" geçmiş bir yazar ve akademisyen olan Mustafa Çalık'ın çalışmasının küçük bir parçasına göz atalım. Mustafa Çalık MHP üzerine yazdığı doktora tezinde, 1989 yılında Gümüşhaneli ülkücüler üzerine, 1970'li yılları soruşturan bir anket çalışmasına yer veriyor. Anket çalışmasındaki sorulardan bir tanesi de 1970'lerde ülkücülerin en çok hangi yazardan etkilendiklerini öğrenmeye yönelik ve ortaya şu sonuç çıkıyor: "Bu 114 kişinin 23'ü en fazla Bizim Anadolu gazetesinin başyazarı Necdet Sevinç'ten, 21'i Nihal Atsız'dan, 14'ü Osman Yüksel Serdengeçti'den, 12'si Galip Erdem'den, 9'u Necip Fazıl'dan, 8'i Erol Güngör'den 7'si Taha Akyol'dan, 5'i Dündar Taşer'den (...)" etkilendiğini belirtiyorlar" (Çalık, 1995: 126). İlginçtir ki hiçbiri Alparslan Türkeş'in ismini vermiyor. Bu ankette en beklenen ve en anlaşılır sonuç ise Necdet Sevinç'in en çok etkilenilen yazar olmasıdır, çünkü 1970'li yıllarda Sevinç'in başyazarı olduğu *Bizim Anadolu* gazetesi Gümüşhane'ye girebilen neredeyse tek siyasî yayındır; ve bu gazete de zaten o yıllarda MHP'nin resmî yayın organı olma işlevini görüyor. Lakin, 1977 yılında ülkücülüğün İslâmi eğilimlerinin, Atsızcı bir Türkçülük aleyhine gitgide ağırlık kazandığı ve o zamanlar yayın, basım ve dağıtım olanaklarının epey az gelişmiş olduğu düşünüldüğünde, Nihal Atsız isminin Gümüşhaneli ülkücüler tarafından neredeyse Necdet Sevinç'in ismi kadar zikredilmesi son derece ilginç bir duruma işaret ediyor. Kısacası, bu anket en elverişsiz zamanlarda bile Atsız'ın ülkücü camia içinde son derece etkin ve saygın olduğunu gösteriyor.

Nitekim, Atsız öldükten sonra ve özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Turancı hevesleri artırdığı, Kürt hareketinin yükselmesiyle şovenizmin tırmandığı 1990 sonrası dönemde, Atsız'ın ülkücü taban arasındaki bu "gayri resmî" popülerliği ve saygınlığı da parti yönetimi tarafından tanınmak zorunda kalıyor (Bora ve Can, 2004: 162). Parti genel başkanı Devlet Bahçeli'nin, Atsız ve Türkeş'in beraber yargılandığı 1944 Irkçılık Turancılık davası ile ilgili şu sözleri bunun bir kanıtı olarak görülebilir:

> Bilindiği gibi, Türk Milliyetçiliği tarihinde önemli dönüm noktalarından biri olan 3 Mayıs 1944 hadisesinin üzerinden tam 49 yıl geçmiş bulunmaktadır. Ama 3 Mayıs 1944'ü doğuran şartlar ve gelişmeler önemini ve sıcaklığını bugün de korumaktadır. İşte böyle bir dönemde kararlı ve ilkeli bir grup Türk Milliyetçisi aydın, rejimin yarattığı baskıcı ortama rağmen, tehlikeli gidişata "dur" demek için kamuoyuna ve devlet yönetimine uyarılarda bulunmuşlardır. Büyük fikir ve dava adamı rahmetli Nihal Atsız'ın önderlik ettiği ve rahmetli Başbuğumuzun da yer aldığı bu aydın hareketine duyarlı Türk gençliği de destek olmuş; böylelikle Türk Milliyetçiliği, fikir akımı hüviyetinin yanında sosyal bir hareket mahiyeti de kazanmaya başlamıştır. (...) Bu vesileyle, Başbuğumuz Alparslan Türkeş Bey ve kıymetli fikir adamı Nihal Atsız Bey başta olmak üzere zorlu bir dönemde adını tarihe yazdıran bütün dava büyüklerimizi rahmet ve minnetle anıyorum. Ruhları şâd, mekânları cennet olsun.[3]

Aynı şekilde, Hakkı Öznur tarafından 1999 yılında hazırlanan "Ülkücü Hareket" isimli derleme çalışmanın Ülkücü hareket içindeki önemli "portrelere" ayrılmış altıncı cildinde övgüyle tanıtılan ilk ismin Nihal Atsız olması bir tesadüf olmamalı. Atsız bu çalışmada "Türkçülük hareketinin Yirminci Yüzyıl'da Ziya Gökalp'ten sonra en güçlü ve en tesirli ismi" olarak tarif ediliyor (1999: 7). Tabii ki Öznur, Atsız'ın MHP camiası ile İslâmcılık, Türkçülük, Kürt meselesi gibi başlıklar üzerinden girdiği sert tartışmalara değinmek zorunda kalsa da, her şeye rağmen, "Sezar'ın hakkını Sezar'a vermekten" de geri kalmıyor:

> Türk milliyetçiliği fikrinin önde gelen savaşçısı idi. Hayatı boyunca inançlarından ve ilkelerinden taviz vermeyen, yiğit ve bilge bir kişiliğe sahipti. O bukelamun gibi renkten renge giren, zoru gördü mü çizgi değiştiren milliyetçilerden değildi.
>
> Türk tarihinin derinliklerinden gelen bir Türk beyi idi. Bu ülkede "Bozkurtları" da "Abdülhamit Han"ı da Türk gençliğine sevdiren, öğreten, milliyetçilik sevgisinin, şuurunun gelişmesinde toplumda öncülük eden de o idi (1999: 48).

Bu somut göstergelerin Nihal Atsız'ın ülkücü hareket üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahip olduğu gerçeğini desteklemek için yeterli olduğunu sanıyorum. Şimdi bu gerçeğin altında yatan nedenleri ve etkenleri açıklamaya geçebiliriz. Bunu yaparken Nihal Atsız ile ülkücü hareketin zihniyet dünyasının temel özelliklerini birlikte ele alacağım. Ülkücü hareketin, yoğunluğu ve ağırlığı her dönemin koşullarına göre değişen yedi sürekli ve temel özelliğinin Nihal Atsız'ın yazılarındaki sembollerin ve söylemlerin ülkücü hareket içine sızmasının zeminini hazırladığını söyleyerek bu işe başlayabiliriz.

1. Radikallik vurgusu

MHP'nin tabanı kendi partisini diğer sağ partilerden her zaman daha farklı ve daha radikal olarak algılama eğilimi ve isteği içinde olmuştur. Parti yöneti-

3 Devlet Bahçeli'nin resmî basın açıklaması (2003) (www.mhp.org.tr).

minin de parti tabanındaki bu beklentiyi diri tutmak ve aksi bir durumun parti içinde kriz yaratıcı bir hayal kırıklığı ortaya çıkarmasını engelleyebilmek için söyleminin keskinliğini koruduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, parti yönetiminin kimi gündemlerde radikali oynama eğilimi salt tabanın baskısına indirgenemez. Merkez sağdan daha radikal olmak MHP'nin bizzat varlık nedenidir aslında. Partinin destek aldığı kitle ve ülkücü hareketin kemikleşmiş destekçileri, Türkiye'deki kapitalistleşme ve tekelleşme süreciyle birlikte büyük sermaye girişimlerinin gücü karşısında etkinlik alanını yitirmek durumunda kalan ve bu bakımdan da mevcut toplumsal dönüşümlere reaksiyoner bir tutum sergileyen özellikle Orta Anadolu'daki küçük sermaye sahipleridir (Bora ve Can, 1991: 53). 1990'lar sonrası aynı reaksiyonerliğin kent yoksulları tarafından benimsendiği, MHP radikalizminin bu kitleleri de bir dönem tesiri altına aldığı söylenebilir.

Ne var ki, kendini diğer sağ siyasî partilerden ve devletin resmî söyleminden ayrı bir yerde duruyormuş gibi gösterme gayreti içinde bulunan ülkücü hareketin merkezinin bunu tam anlamıyla başarabildiği kuşkuludur. Ülkücü hareket bir yandan kendisini "düzen dışı" bir alanda tarif etmeye çalışırken bir yandan da içeriği dönem dönem değişen düzenin egemen ideolojik söyleminin çekim alanına girmek durumunda kalmıştır. MHP ve ülkücü hareket salt bir tepkisel sokak hareketi olmanın ötesinde siyasî iktidar alanına dahil olma çabası içinde olan bir siyasal parti hareketidir; ve bu bakımdan bu alanın tarihsel olarak inşa edilmiş normlarını ve pratiklerini göz önüne almak durumundadır. Bu bakımdan her ne kadar ülkücü ideolojideki kimi öğelerin sürekliliğini koruduğu söylenebilse de, bu sürekli öğelerin, süreç içinde dönemsel başka öğelerle harmanlanması, ülkücü hareketin genel ideolojik çerçevesini belirsiz ve değişken kılmıştır. Örneğin, partinin süregelen Türk milliyetçiliğinin İslâm'la ve liberalizmle girdiği niteliği belirsiz ilişkiler, hareketin ideolojisinde ciddi yalpalanmalara ve doğal olarak da parti içinde ciddi gerilimlere yol açmakla kalmamış, ülkücülerin farklı ve hatta birbirleriyle çelişen edebî ve siyasî kaynaklardan beslenmesine zemin hazırlayan bir etken olmuştur (Poulton, 1997: 156).

Bu durumu elbette sadece ülkücü hareketin iktidar hevesine bağlı bir "takiyye" sorununa indirgeyemeyiz. Bu durum bir yandan da, diğer faşist hareketler için de söz konusu olduğu gibi, ülkücü hareketin daha sonra çözümlemeye çalışacağım devlet fetişisti karakteri ile ilgilidir. Ülkücü hareket için Türk milleti, onu koruyan, ve aslında onu var eden, toplum düzeninin kurucusu ve sürdürücüsü olan güçlü bir devletten bağımsız düşünülemez. Bu bakımdan bu devletin gücünün ve otoritesinin sorgulanması da Türk milletinin varlığına yönelik bir tehdit teşkil edecektir. Türkiye Cumhuriyeti ise tarihten bu yana güçlü bir devlet çatısı altında varolan Türklerin sahip oldukları bugünkü devlet biçimidir ki; bu bakımdan onun varlığı, otoritesi sorgulanamaz ve siyasal bir zaaf içine sokulması düşünülemez. İşte bu durum ülkücü hareketin devletin resmî

ideolojisinden ve merkezdeki siyasetten uzaklaşma derecesini, veya radikalizmini sınırlayan bir oto-kontrol mekanizmasının oluşmasını sağlamıştır diyebiliriz. Irkçı radikal bir söylem, ülkücü hareketin olmazsa olmaz özelliğidir; fakat bu radikalizm diğer bir asli özellik olan devlet fetişizmi tarafından zaman zaman frenlenmek durumundadır. Egemen ideolojinin değişken içeriğinin, radikalizmin "haddini aşmayan", devleti tehdit etmeyen "makul" sınırlarını da değişken kılması ise ülkücü hareketin radikalizminin derecesini ve içeriğini esnekleştirmiştir.

MHP yönetimi ile hiçbir organik bağı olamamış ve hatta kimi dönemlerde partiden açıkça dışlanmış Nihal Atsız'ın romanlarında, makalelerinde kullandığı sembollerin, fikirlerin ve söylemlerin ülkücü hareketin neredeyse bütününe nüfuz edebilmesini mümkün kılan da bu olmuştur. Ülkücü hareketin etkilenebilmesi mümkün tüm diğer kaynaklar arasından Nihal Atsız külliyatının özel olarak öne çıkmasının altında yatan şey de yazarın kesintisiz bir şekilde başvurduğu radikal ırkçı söylemidir. Nihal Atsız'ın ırkçı söylemi o kadar doğrudan ve nettir ki, radikalizme eğilimli hareket, kendisine sağın diğer kesiminden ayrı bir kimlik ve pratik biçerken gereken levazımatı Nihal Atsız'da bulmakta zorluk çekmemiştir. Atsız'ın devletin resmî ideolojisiyle ve merkez sağın geleneksel çizgisiyle sürekli bir gerilim içinde bulunması ve saf kafatasçı fikirlerinden ötürü hakkında açılan davalarla kazandığı kriminal karakter,[4] kendisini ülkücü camia içinde öykünülen karizmatik bir kişilik haline getirmiş ve bu durum da partisinin bir yumuşayıp bir sertleşen söyleminden tatmin olmayan ülkücü hareketin tabanının Atsız'a daha da yönelmesine neden olmuştur. Belki de denilebilir ki, Türkiye düşünce tarihinin sağ kanadında, düzenle ve merkez sağla arası bu kadar açık başka bir yazar olmamıştır.

2. Türkçü öğelerin sürekliliği

Ülkücü hareketin ideolojik çerçevesinin sürekli değişime maruz kalması, bu çerçevenin içindeki Türkçü ideolojik bileşenlerin sürekli varlığını koruduğu gerçeğini değiştirmiyor (Arslan, 2002: 423). Hareketin dünya görüşüne dahil olan dönemsel her yeni fikrî eğilim hareket içinde varlığını zaten korumakta olan Türkçü öğelere eklemlenerek anlam kazanmakta ve ancak Türkçü eğilimlerle ilişkisi dahilinde parti içinde meşruiyet kazanıp, popülerleşebilmektedir. Mesela, parti politikasında dönem dönem koyulaşan İslâmi söylem, çoğunluk-

4 Örneğin 1999 yılında ülkücü camianın girişimleriyle Hakkı Öznur tarafından hazırlanan altı ciltlik 'Ülkücü Hareket' isimli çalışmadaki şu sözler, Nihal Atsız'ın "taviz vermez", radikal karakterinin camia içinde ne derece saygınlık uyandırdığını gösteriyor: "1925- 1975 yılları arasında geçen ömrünün özeti; Türklük ve Türk Milliyetçiliği bayrağını elinden bırakmamak uğruna çekilen çileler, cefalar sıkıntılar olsa gerek. Atsız'ın pek çok yönü tartışılabilir, tartışılmıştır da. Ama kendisini tanıyanlar tarafından bir şey tartışılmamıştır; son derece saygıya değer olan mücadelesini şekillendiren taviz vermez kişiliği."

la, İslâm'ın Türk ırkının genel karakteriyle ve özellikle de onun İslâm öncesi tek tanrılı din anlayışıyla son derece uyumlu olduğu fikriyle beslenmektedir. İslâm'ın, Türklerin halihazırdaki üstün niteliklerini daha da geliştirebilecek özellikler taşıyan tek din olduğuna dair inanç ülkücü camia içinde dönem dönem sıkça dile getirilmiştir (MHP İstanbul İl Teşkilatı, 1973).

Ülkücü hareketin ideolojik çerçevesi içindeki Türkçülüğün yalnızca hem yoğunluğu hem de niteliği de dönem dönem farklılıklar arz edebilmiştir (Poulton, 1997: 153). Örneğin, her ne kadar parti liderliği Türkçülüğü ırkçı bir pencereden yorumlamadığını iddia etse de, ülkücü hareketin hem söylem hem de pratik olarak ve hem resmî hem de gayri resmî düzeyde kafatasçılığa tırmandırılmış bir milliyetçilik anlayışı hayata geçirdiği dönemler istisna olmayacak kadar fazladır (Can, 2002: 667). Bu bakımdan da ırkçılığını açıktan dile getiren ve bir "Türk ırkçılığı" doktrinini hasbelkader sistemleştiren Nihal Atsız'ın ülkücü camia için önemli bir kaynak olmasında şaşacak bir şey yoktur.

Ülkücü hareketin Türkçülüğünün belkemiğini oluşturan fikir tahmin edilebileceği gibi, kökeni Orta Asya'daki İslâm öncesi "Türk" göçebe yaşamı içinde aranan Türk kültürünün, diğer bütün kültürlerden üstün olduğu fikridir. Bu kültürel özün halen muhafaza edildiği düşüncesiyle ülkücü hareket, tarih öncesi Türk hanlıklarından bugünkü Türk cumhuriyetine uzanan bütünlüklü ve kesintisiz bir Türk tarihi anlayışını benimsemiştir. Ülkücü hareketin önde gelen isimlerinden Mehmet Doğan'ın aşağıdaki sözleri bu görüşü özetler nitelikte:

> MHP'nin varoluşunu belirleyen ana ölçütleri, Türk Tarihi'nin gelişim sürecindeki 'öz' tavırlarda bulmamız mümkündür. Mete Han'ın davranışları, Çiçi Yabğu'nun başkaldırışındaki espri, Orkun Kitabeleri'ndeki refah ve bağımsızlık uyarıları, Oğuzlar'ın 9. yüzıldan sonra 'bağımsızlık ve refah içinde yaşama endişesiyle' Batı'ya yönelmeleri, Selçuklu'nun yarattığı refah ve imarlı Anadolu, Osmanlı'nın gayretleri ve Cumhuriyet'in varoluş sebebi ve ilkeleri (2002: 257).

Türk kültürünün süreklilik arz eden birtakım üstün meziyetleri içerdiğini savunan bu yaklaşım, İslâmiyet öncesi Türk toplumuna dönük çoğu zaman sözde tarihsel ve sosyolojik araştırmaların yeniden yorumlanmasıyla desteklenmiştir (Özdoğan, 2002: 402). Bu noktada Nihal Atsız'ın bizzat kendi "bilimsel" çalışmalarının ülkücü dünya görüşündeki söz konusu Türkçü fikirlere dayanak oluşturduğu söylenebilir. Fakat, Nihal Atsız'ın bu araştırmalarından çok daha önemli olan şey, onun Türklere atfedilen bu üstün meziyetleri *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi* gibi romanlarında etraflıca işleyebilmesi ve Türk kültürünün ve yaşam tarzının yozlaşmamış, saf halde olduğu varsayılan "mitleşmiş" üstünlüklerini, en uç biçimleriyle, belirli bir olay örgüsünün parçası yapa-rak somut bir biçimde kavranabilir veya hayal edilebilir hale getirmesidir.[5] Bu

[5] Nihal Atsız'ın bizzat kendisi aşağıdaki sözleriyle romanlarının ideolojik misyonunu özetlemektedir: "Vaktiyle, Süleymaniye Kütüphanesi'nde çalıştığım yılların birinde, bir Doğu Türkistanlı

durum, bir yandan Türkçü ideolojinin ülkücü hareket içinde anlaşılabilirliğini ve yayılımını sağlarken, öte yandan da Nihal Atsız'ın kendisini ve romanlarını ülkücü camia içinde fazlasıyla popülerleştirmiştir. Bugün ülkücü hareket arasında benimsenen birçok sembol ve pratiğin yeniden üretiminde Atsız'ın romanlarının rolü tartışılamaz.

Bozkurtların Ölümü ve *Bozkurtların Dirilişi* romanlarında Atsız, Göktürk devleti zamanında yarı göçebe bir hayat süren Türk kabilelerinin o dönemde yerleşik hayata geçmiş bulunan Çinlilerle ilişkilerini anlatırken, bütün Türk kahramanlarını neredeyse aynı pozitif özelliklerle tarif eder. Romanda bir tane bile Türk yoktur ki, savaşçı, kahraman, cesur, güçlü, dürüst ve akıllı olmasın. Öte yandan, Türklerin birebir mücadelede mutlaka üstünlük kurduğu Çinliler ise istisnasız bir şekilde genetik olarak hiçbir askerî yeteneğe sahip olmayan, kafası yalnız ticarete çalışan, ahlâksız, düzenbaz kişiler olarak tarif edilmiştir. Çinliler, felsefe, dokumacılık gibi bazı yeteneklere sahip olsalar da Türklerin sahip olduğu askerî üstünlüğün ve becerilerin yanında bunların hiçbir değeri ve anlamı yoktur. *Bozkurtların Ölümü*'nde geçen benzerlerine sıkça rastlayabileceğimiz aşağıdaki ifadeler bunun bir göstergesi olarak sunulabilir:

> Çinli çerilere en kolay şeyleri öğretmek bile güç oluyordu. Çin kağanının özel çerisindeki Türklerle başı hoştu. Bunlar ok atmasını, kılıç savurmasını ata binmesini zaten biliyorlardı. Hep birlikte saldırış borusu ile toplanış, birden yüzgeri ediş de onlar için su içmek gibiydi. Fakat on sekiz yaşına kadar eline pusat almamış, ata binmemiş Çinliler'den çeri yetiştirmek üzücü bir işti. Kavrayışları da yoktu. Çinliler çeri olmak için değil dokuma yapmak, yemiş yetiştirmek ve filozof olmak için yaratılmış yarıbuçuk kişilerdi (1992: 412).

Ülkücü hareketin Türkçü ideolojisi, Turancılık iddiasında somutlanan yayılmacı ve irredantist karaktere sahip bir ideolojidir (Poulton, 1997: 147). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yeni "Türki cumhuriyetler" olgusunu ortaya çıkarmasının ardından hareket içindeki Turancı öğeler, somut bir politik yansımaya sahip olmanın etkisiyle daha da şiddetlenip etkisini artırdı (Özdoğan, 2002: 402). Partinin tutarlı bir ideolojik duruşunun olmadığı düşünüldüğünde, Turancılığın partinin bütün üyelerini bağlayan ve onlara ortak bir kimlik kazandıran tek siyasî proje olduğu söylenebilir (Yanardağ, 2002: 23). Bu Turancı siyasal projeyi destekleyecek ve ülkücü camia içinde anlaşılır kılacak kimi örneklemelere yine Nihal Atsız'ın romanlarında rastlamak mümkündür. *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi*'nde sürekli yinelenen ana düşüncelerden birisi Türklerin iki ayrı kağanlıkta örgütlenmelerinin ve bölgedeki farklı

beni ziyaret ederek Türkistanı görüp görmediğimi sormuştu. Tabii, görmedim diye cevap vermiştim. O zaman: 'Bozkurtlar'ı (Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtların Dirilişi'nin birleştirilmiş baskısını kastediyor) okudum. Bu romanı ancak orasını gören biri yazmış olabilir diye düşündüm' demişti. 'Görmedim amma kalben ve hissen orada yaşadım' karşılığını vermiştim" (Atsız, 1988: 75).

Türk kabileleri arasındaki mücadelelerin Türkleri Çin İmparatorluğu'na karşı güçsüz kılması ve bu durumun da Türklerin yok olmasının önünü açma tehlikesidir. Atsız'a göre, bu, ancak ve ancak bozkırdaki tüm Türklerin bir araya gelip, Çinlilere karşı mücadele etmeleriyle aşılabilir. *Bozkurtların Ölümü*'nün farklı yerlerinden alınmış aşağıdaki cümleler Nihal Atsız'ın vermek istediği mesajın özünü teşkil ediyor:

> Eskiden Türkelinde tek kağan varken budunun boğazı tok, sırtı pek, yağısı azdı. El ikiye bölününce ilk iş olarak birbirlerine yan bakmaya başladılar (1992: 73).
>
> Buyruk Senindir Tegin! Batı Elinde doğdum ama dirliğimin çoğu doğuda geçti. Doğulu da sayılırım. Zaten benim için Türkün doğulusu, batılısı olmaz. Türkleri doğulu, batılı diye ayırmak kağanların teginlerin işidir (1992: 213).

Ülkücüler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan "yeni Türk cumhuriyetlerindeki" sosyal yaşamı, oradaki toplumsal ilişkiler sanki Ergenekon'dan sonra hiç değişikliğe uğramamış gibi, İslâmiyet öncesi Türk cumhuriyetlerine ilişkin resmî milliyetçiliğin ortaya attığı yarı-bilimsel bir tarih bilgisiyle ve bu bölgelerle alakalı bazı İslâm öncesi dönemlere ait mitlerle algılama eğilimi içinde olmuşlardır (Özdoğan, 2002: 404). O dönemin Türkiyesi'ndeki toplumsal kültürün, yeni bağımsız Orta Asya cumhuriyetlerinin yaşam biçiminden son derece farklı olmasının sonucunda bu hayalî semboller ve mitler ülkücülerin Sovyet sonrası Türk dünyasıyla iletişim kurmasının ve yakınlık geliştirmesinin neredeyse tek aracı olagelmiştir. Nihal Atsız'ın romanları eski Türk dünyasına ait, Tanrı Dağı, Bozkurt, Kürşat gibi sembol ve mitlerin etkili biçimde işlendiği eserlerdir. Aşağıdaki örnek bunlardan sadece bir tanesi:

> Bir eliyle tuğu yükseltirken, öteki eliyle dumanlı alana bir işaret yaparak "kalkın" diye haykırdı. Kırk şehit birden kalktılar. Kürşad eliyle ileride bir yeri gösterdi. "Oraya" diye gürledi. Gösterdiği yer Tanrı Dağı idi. Tepesinde ataların ruhları dolaşıyordu. Kırk bir şehidin ruhu bir fırtına gibi, bir musiki gibi, bir ışık gibi akarak Tanrı Dağı'na doğru yürümeye başladılar (1992: 470).

Aynı şekilde Orta Asya coğrafyasının sürekli olumlu tabirlerle tasvir edilmesi, ülkücülerin "Türki" cumhuriyetlerdeki toplumsal yaşamı yalnızca tasavvur edebilmesini değil aynı zamanda idealize edebilmesini de sağlamıştır:

> Güz gelmişti. Türk ellerinin yaman güzü Çin beği Şen-king'i bayağı sayrı etmişti. Bu Türk ülkesini hem beğeniyor hem de yadırgıyordu. Burada açık ve temiz bir hava, insanı sağlamlaştıran kımız ve gürbüz, sağlam kızlar olduğu için Türk ellerini seviyordu. Fakat güneşinin keskin, soğuğunun sert, kişilerinin çetin ve kızlarının sarp olmasını hiç beğenmiyordu (1992: 61).
>
> Yazın ilk günlerinden bir gündü. Birden Yamtar'ın içi sızladı. Ah Ötüken ah!...Şimdi Türkelinde olsaydı yeşil yamaçlarda, sonsuz bozkırda nasıl at koşturur, dağlarda nasıl geyik avlardı. Bu Siganfu şehrinde ise tıpkı Çinliler gibi boğucu sokaklarda salına salına yürümekten, uyuşuk uyuşuk gezmekten başka bir şey yaptığı yoktu (1992: 391).

Bu örneklerden de rahatlıkla çıkarılabileceği gibi, ülkücü hareketin ideolojisinin sürekli öğelerinden olan Turancılık ve Türkçülük, ülkücülerin zihniyet dünyasını, Nihal Atsız'ın romanlarında kullandığı Türkçü sembollere, mitlere ve tasvirlere açık hale getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle Turancı heveslerin en yüksek noktasına eriştiği 1990'larda Atsız'ın itibarının ülkücü hareketin resmî makamlarınca da iade edilmesi bir tesadüften öte bu yorumu destekleyecek bir olgu olarak görülebilir (Ertekin, 2002: 345).

3. *Devlet fetişizmi*

Ülkücü hareket, tarihi boyunca temel hedefinin Türk devletinin korunması, devam ettirilmesi veya ihya edilmesi olduğunu yinelemiş ve birçok siyasî açılımını da bu söylem üzerinden meşrulaştırmıştır (Bora ve Can, 1991: 130). Ülkücüler için devlet, tüm Türklerin saygı ve itaat göstermeleri gereken kutsal ve kadir-i mutlak bir kendiliktir. Ülkücülerin devlet algılayışlarının bir dönem MHP İstanbul il başkan yardımcılığı yapmış Ahmet Şafak'ın şu sözlerinde somutlandığını söyleyebiliriz:

> Devlet-i ebed müddet fikri çağları aşan bir geleneğin adı olmuştur. Devlet dinin, diyanetin, milletin hamisi ve hadimidir. Onsuz il ve kağan olmaz. Kağanın olmadığı yerde bereket yoktur. Devlet bereketi arttırıcı, dil paylaşımı sağlayıcıdır. Devlet kısaca 'Baba' dır (1994: 13).

Burada kullanıldığı biçimiyle devlet dediğimiz nosyonun hükümet dediğimiz siyasî aygıtla karıştırılmaması gerekiyor. Ülkücü hareket için devlet sonsuz, mutlak, süreklilik arz eden ve kendinden menkul bir tasavvura denk düşerken, hükümet devleti yaşatmak ve devam ettirmekle yükümlü yönetici kadroya tekabül etmektedir. Bu bakımdan, devlet dediğimiz ruhanileştirilmiş tasavvurun toplumsal ilişkilerde somut olarak neye tekabül ettiği belirsizdir, fakat aynı şeyi hükümet kavramı için söyleyemeyiz. Dünyevi bir aygıt olarak hükümetin geçici, ve hatta yolsuz ve böylelikle de eleştirilebilir olması mümkünken, devlet denilen tasavvur, ruhani ve kutsal bir kendilik olarak, ülkücülerin gözünde her zaman siyaset ve eleştiri üstüdür. Bu bakımdan, eğer günümüz Türkiyesi'nde ülkücüler için birtakım sorunlar ve yanlışlar varsa, bunun nedenleri hiçbir şekilde sorgulanamaz olan Türk devletinin yapısında değil, hükümette bulunanların izledikleri yanlış politikalarda aranmalıdır. Bu yüzden koşullar ne olursa olsun, bir Türk yurttaşı devletine asla tepki göstermemeli, onu zayıf düşürecek eğilimlerden katiyen uzak durmalıdır.

Velhasıl, devlet kavramsallaştırmasındaki böyle bir belirsizlik, devlet denilen soyutlama ile, hükümet denilen somut zümrenin veya ilişkilerin birbirinden net bir biçimde ayrılmasını güçleştirmektedir. Mesela, ülkücüler izledikleri yanlış politikalar yüzünden hükümeti eleştirirken veya ona tepki gösterirken, aynı zamanda devleti güçsüz duruma düşürmekten nasıl kaçınacaklardır? Bu soru ülkücü hareket içinde zaman zaman bir kriz dinamiği teşkil etmiştir. Kimi tarihsel dönemlerde, devletin kontrol alanı dışına çıkan ülkücü hareket açık bir biçimde siyaset üstü olarak tahayyül edilen devletin güvenlik güçleriyle ve onun anayasasıyla karşı karşıya geldiğinde, bulunduğu konum ile devletin kendisini sorgulamak arasında gidip gelmiştir. Örneğin, daha öncesindeki bütün siyasî etkinliklerini "devletin bekası" şiarıyla meşrulaştıran ülkücü hareketin, 12 Eylül'ün hemen ardından devletin askerî ve adli kurumları tarafından "devletin güvenliğini" tehdit etmek suçlamasıyla karşılaştığında, tam bir kimlik bunalımı ve meşruiyet krizi içine girmesi kaçınılmaz olmuştur. Devleti bu denli fetişleştiren hareketin taraftarlarının 12 Eylül sonrasında bizzat devletin güvenlik birimleri tarafından kötü muameleye maruz kalması, ülkücü hareket için, içinden çıkılması zor ve bocalatıcı bir tarihsel ironidir. Hareketin o zamanki önde gelenlerinden Muhsin Yazıcıoğlu'nun şu sözleri o dönemde ülkücü hareketin atmosferi hakkında bize yeterince bilgi veriyor:

> Kötü muamele, zulüm, işkence insanlık dışı bir boyut kazanmıştı. Sol örgütler 'gelin eylem birliği yapalım önce idareye karşı mücadele edelim, aramızdaki mücadeleyi sonra yapalım' diyorlardı. Avrupa insan hakları komiteleri geliyorlardı. Sol örgüt üyeleri 'işkence var' diyor, bizimkiler 'Türk devleti işkence yapmaz, bunlar münferit' diyorlardı. Halbuki C5'te sistemli işkence görmüştük, cezaevinde Güney Amerika usülü yöntemlerle sistemli işkence yapılıyordu. Peki bu gerçeği neden yabancı heyetlere söylemiyorduk. Evet, kendi devletimizi yabancılara şikâyeti içimize sindiremiyorduk; bir milliyetçi kendi devletini yabancıya şikâyet edemezdi (2002: 215).

Koşullar ne olursa olsun devlete karşı böyle bir mutlak ve sorgulanamaz itaat içinde olma ilkesi Nihal Atsız'ın romanlarının bel kemiğini oluşturan temalardan bir tanesidir. Bu romanlar, devlet yönetimini daha doğrusu hükümeti ele geçirme hakkına ve gücüne sahip, fakat devlet zaaf içine düşmesin diye bu hakkından feragat etme ahlâkını edinmiş kahramanların öyküleri üzerine kurulmuştur. *Bozkurtlar Diriliyor*'daki sırf devletin istikrarına zeval gelmesin diye Kürşad'ın oğlu olduğunu gizleyip, sıradan bir onbaşılığa razı olan Urungu'nun itaatkârlığında ve *Deli Kurt*'taki 15. yüzyıl Osmanlısı'nda şehzade İsa Çelebi'nin oğlu olduğu halde tımarlı sipahilikle yetinen Murat'ın mütevazılığında gizli olan mesaj, hangi koşullar içinde olunursa olunsun devletin güvenliğinin ve çıkarlarının bireyin çıkarlarından önde geldiğidir. *Bozkurtlar Diriliyor*'dan alınan aşağıdaki diyalog Nihal Atsız'ın romanlarında "devleti karşılıksız sevmek" fikrinin ne kadar yerleşik olduğunu gösteriyor:

> -Urungu! Bozkurt soyunun yüce bir oğlusun. Çünkü Kür Şad'ın oğlusun. Bununla övünmek hakkındır. Ben de Kür Şad'ın konçuyu olduğum için bütün ömrümce övündüm. Fakat bunu açığa vurmadım. Kağan olmak hakkı iken baban bu haktan vazgeçerek vuruştu. Sen de babana yaraşır oğul olmak istiyorsan Bozkurt soyundan olduğunu kimseye söylemeden yaşa. Kurtbaşlı gönder Ötüken'e dikilinceye kadar vuruş. Bir tegin olarak değil. Urungu olarak kal!
>
> (...)
>
> - Niçin ana?
>
> - Çünkü en güçlü, en iyi insan hakkından vazgeçen insandır. En büyük kahramanlık da hiçbir karşılık beklemeden yapılandır (1992: 16-17).

Nihal Atsız'ın devlet–birey ilişkisine dair romanlarında geliştirdiği böyle bir ahlâki anlayışın, tarihi boyunca devlet denilen tahayyülü fetişleştirme eğilimi içinde olan ülkücü hareket üzerinde etkisi olduğu su götürmez. Bu bakımdan, ülkücü hareketin devlet fetişizminin Nihal Atsız'ın hareket içinde popüler bir figür olmasına yardım eden etkenlerden birisi olduğunu söyleyebiliriz.

4. Düşman yaratma geleneği

Grup dışında kalan başka oluşumları dışlamak veya onları düşmanlaştırmak yoluyla grup içi biz bilincinin ve beraberlik hissinin geliştirilmesi veya pekiştirilmesi milliyetçi hareketlerin ortak bir özelliğidir. Radikal bir milliyetçi hareket olarak da ülkücü hareket, tarihi boyunca kendisini belirli etnik veya siyasal "düşmanlara" karşı konumlandırma eğilimi içinde olmuştur (Arıkan, 2002: 60). Ülkücü hareketin aynı zamanda devleti fetişleştirme ve kendisini devletle özdeşleştirme eğilimi düşünüldüğünde, dıştaki bu grupların ülkücü hareket nezdinde düşman sıfatını almalarının temel ölçütü bunların Türk devletinin ve milletinin güvenliğini tehdit etmeleridir. Tabii ki hangi odakların "tehdit" olarak yaftalanacağı da ülkücü hareketin dünya görüşü ve Türkiye'deki egemen ideolojinin güncel içeriği arasındaki karmaşık ilişkiler tarafından belirlenir. Bu düşman 1960'lı ve 1980'li yıllarda Türkiye solu olmuştur. Herhangi somut bir siyasal projenin olmadığı ve ülkücü hareket içinde bambaşka kavrayış ve eğilimlerin olduğu koşullarda, anti-komünizm ve sol düşmanlığı ülkücü hareket için ortak bir kimlik, motivasyon ve en temelde de bir varlık nedeni teşkil etmişti (Çalık, 1995: 117). Bu anlayışa göre, "hükümet" etmekte olanlar, komünizmin "devletin" güvenliğini ciddi biçimde tehdit ettiğinin farkında değildirler; ve bu bakımdan da devletin güvenliğini korumak konusunda ülkücü hareketin varlığı zorunludur, ve gösterdiği tepki, izlediği siyasal hat da bu yüzden doğal ve meşru bir reflekstir. Örneğin 1977 yılındaki MHP'nin resmî propoganda metninin ağırlıklı teması anti-komünizmdir. Hatta denilebilir ki, anti-komünizm çıkarıldığında bu metinden geriye hiçbir şey kalmamaktadır. Metnin çağrı bölümünde şunlar yazıyor:

> KOMÜNİZM, (vurgu metne ait) okullarımızda, sokaklarımızda, meydanlarımızda kol gezmektedir. Artık meydanlarımızda şanlı ay yıldızlı bayrağımızı unutup Kızıl Bayrak çekenler görülmektedir. Lenin, Stalin ve Mao gibi kızıl, kanlı diktatörlüğün resimleri dolaşıyor. Yolunu saptıranlar, duvarlarımıza "tek yol devrim" diye yazıyorlar! Bu kızıl diktatörlere bağlananların "tek yol devrim" diyenlerin kızıl bayrak çekenlerin amacı nedir? Bunlar sana ne yapmak istiyorlar? Bunların gizli ve açık planları nelerdir? (...) Komünizm devletimizi yıkmak, vatanımızı bölmek için içimize nifak ve kin tohumları saçmaktadır.

Anti-komünizm, ülkücüler tarafından, her zaman partinin olmazsa olmaz ideolojik öğelerinden Türkçülükle birlikte düşünülmüştür. Komünizmin esasında, Orta Asya Türklerini de baskı altında tutan Rus yayılmacılığının bir kılıfı, bir uzantısı olduğu fikri, komünizm karşıtlığını bir Rus karşıtlığı boyutuna taşımış ve bu durum da Türkiyeli komünistlerin politik bir düşmandan daha çok etnik veya ulusal bir düşman olarak algılanmasına hizmet etmiştir (Ertekin, 2002: 373). Zira, ülkücüler için, Türkiyeli komünistler savunduklarından bağımsız olarak kökü dışarıda olan bir grup Rus uşağıdır. Komünizme ve komünistlere yönelik, daha sonra militer bir saldırganlığa dönüşecek bu öfke ve kinin hareket içinde sorgulanamaz bir boyuta taşınmasında hareketin anti-komünizminin Türkçülükle yoğrulmasının büyük payı vardır, kuşkusuz. Komünistlere yönelik böyle bir "Rus dölü" anlayışının en uç ve en yalın biçimlerini Nihal Atsız'da bulmak mümkün.

> Komünizm, ruh ve seciye bakımından soysuzlaşmış binlerce casusu bulunan bir Moskof emperyalizmidir. Hırslarına sınır bulunmayan; Akdenize, Atlasa, Hint Okyanusuna çıkmak isteyen; bütün dünyayı elde etmek hülyası ardında koşan kaba ve Moskofa yakışan bir emperyalizm... Bütün bu doymak bilmez hırsın dayanağı da dünyaya ictimai adalet götürmek efsanesi (1992(2): 301).

Her ne kadar ülkücü hareketin yönetici kadrosuyla arasında sorunlar olsa da, Atsız, ülkücü hareketin genç kadrolarının Türkiye soluna yönelik saldırılarına alkış tutmayı ihmal etmemiştir. Atsız, romanlarında da sık sık kullandığı Bozkurt figürünü ülkücü gençlere atfetmiş, bu bozkurt söylemi de bilindiği gibi ülkücü hareket içinde daha sonra sürekli yeniden üretilmiştir. Şöyle demektedir Atsız:

> Türkiye'de faşist, şu veya bu değil, Türkçü gençler vardır. Bunlar göğüslerine millî alâmet olan Bozkurtlu rozet takarlar ve kendilerine Bozkurt derler. Komünistlerin gemi azıya aldığı yıllarda Adalet Partisi, kasdî mi olduğu hâlâ anlaşılmayan bir acz içinde olaylara seyirci kalırken millî duyguyu ve hattâ devleti bilek gücü ile savunanlar, düşmanları tarafından komando diye adlandırılan bu Bozkurtlardı (1992(2): 74).

1980 sonrasında Türkiye sosyalist solunun Türkiye halkı üzerindeki ideolojik etkisini büyük ölçüde yitirmesi ve reel sosyalizmin dünyada şiddetlenen bir çözülüş süreci içerisine girmesi, 1980 ile 1990 arasında ülkücü hareketin de bir kimlik krizi içine sürüklenmesinin en önemli etkenlerinden biridir. Fakat 1990'larla birlikte ülkücü hareket kendisine yeni düşmanlar, yeni gündemler bulmakta güçlük çekmemiştir: Şeriatçılar ve bölücüler. Ülkücü hareketin İslâm ile olan ideolojik ilişkisinin sürekli bulanık olduğu düşünüldüğünde, hareketin, devletin 1990 sonrasındaki siyasal İslâm'a yönelik operasyonundan yeterince nemalanabildiğini söyleyemeyiz. Fakat, söz konusu mesele Kürt hareketinin yükselişi olduğunda, ülkücü hareketin sazı eline almasında hiçbir mâni yoktur. Ne var ki, Kürt hareketinin ve Kürt milliyetçiliğinin yükselişine yöneltilen tepkinin sertlik derecesi her ne kadar ülkücü hareket içinde pek farklılık göstermese de bu tepkinin mahiyeti konusunda hareketin bütününün uzlaştığını söyleyemeyiz. Ülkücü camianın çoğunluğu, erken dönem resmî Türk milliyetçiliğinin yaklaşımından esinlenerek Anadolu'daki herhangi bir Kürt varlığını tanımayı reddedip, Kürtlerin aslında Türk kökenli olduğunu savunan asimilasyonist bir bakış açısını benimserken, azınlıkta kalan, fakat sayıları gitgide artan bir grup Anadolu'daki ve metropollerdeki Kürtlere karşı ırkçı ve düşmanca bir tavır alarak son tahlilde Türkiye'deki Kürt varlığını kabul etmek durumunda kalmıştır (Can, 2002: 672). Böyle bir etnisist eğilimin kitleselleşmesinde, Kürt milliyetçi hareketinin yükselişine ek olarak, Kürt göçmenlerin akınına uğrayan büyük kentsel mekânlarda gitgide kızışan iş ve pazar rekabetinin payı olduğu yadsınamaz. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren görülen hızla düşen reel ücretlerin ve artan işsizliğin faturası popüler kamuoyunda göçmen Kürtlere çıkarılmış ve bu sayede de ülkücü hareketin Kürt düşmanı yöneliminin güçlü bir tabanı oluşmaya başlamıştır. Tabii ki bu "etnik anlamda bölünmüş emek pazarındaki" rekabetin Kürt düşmanlığını kızıştırmasında ülkücü hareketin bizzat kendisinin de payı olduğu su götürmez (Bonacich, 1980).

İlkin, 1990'ların ortalarında iyice yoğunlaşan, Ülkü Ocakları merkezli Kürtlere yönelik hem fiziksel hem de ideolojik saldırganlıkta yansımalarını bulan böyle bir hissiyat, daha sonra hareketin merkezî kadrosunu da tesiri altına almıştır (Bora ve Can, 2004: 95). Yine de bu etnisist ya da ırkçı hissiyatın, hareket içinde Kürt varlığını yadsıyan asimilasyonist geleneğin resmî düzlemdeki hâkimiyetini ortadan kaldırdığını ifade eden doyurucu göstergelerin olduğu söylenemez. Bunun da yine başta bahsettiğimiz ülkücü hareketin "devlet fetişisti" karakterinin yarattığı sınırlamalar ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Türkiye toplumunun önemli bir kesimini oluşturan Kürtlere yönelik ırkçı/militan bir ülkücü tepkiselliğinin bir iç savaş yaratacağına ve bunun da devletin bütünlüğünü tehlikeye sokacağına dair korkular, artan Kürt düşmanı, ırkçı eğilimlerin, halihazırdaki asimilasyoncu, inkârcı öğelerle dengelenmesi yönünde

otokontrol mekanizmalarının çalışmasına neden olmuş,[6] ülkücü hareketin Türkçü radikalizmi bir kez daha bastırılmak durumunda kalmıştır (Bora ve Can, 2004: 146).

Hareket içindeki bu "küçük" uyuşmazlık aslında MHP'nin Kürt düşmanlığına kendisini angaje etmesine ve bu güdülenme üzerinden taraftar bulup, yeniden güç kazanmasına engel olmamıştır, çünkü zaten somut bir siyasal projesi bulunmayan ve ideolojik bulanıklık içindeki hareket için son tahlilde asıl önemli ve yeterli olan şey ortak bir kimliğin inşasını sağlayabilecek ortak bir düşman bulmaktır.

Fakat, hareket içinde Kürtlere yönelik bu zihniyet bulanıklığının konumuz açısından önemini teslim etmek gerekiyor. 1990 sonrasında, zaman zaman partinin resmî söylemine de sirayet edebilmiş ve gittikçe de artan dozajdaki Kürtlere yönelik ırkçı yaklaşım Nihal Atsız'ın son derece açık Kürt düşmanlığından beslenmek durumundadır; çünkü etkisini gitgide artırmakta olan hareket içindeki böyle bir ırkçı eğilimin, ideolojik bulanıklık içindeki partinin resmî organlarından feyz alması pek mümkün değildir (Can: 670-1). Nihal Atsız'ın şu ifadeleri, 1990 sonrasında öne çıkan "Ya Sev, ya Terk et", "Türksen övün, değilsen itaat et" sloganlarının ideolojik altyapısı gibidir:

> Yani Türk Devleti şimdiye kadar bunları kendisinden ayrı tutmamış, onlara her makamı vermiştir. Fakat ayrı Kürt devleti kurmak gayesi ile birtakım davranışları olan üniversiteli kürtlerin çoğalmasından sonra devlet şüphesiz kürt asıllılara karşı daha uyanık olacak, bunları kritik noktalara getirmeyecektir. Kürtler mevcut nisbetteki akıllarını başlarına devşirmeyerek yabancı kışkırtılara oyuncak olmakta devam eder ve Kürt devleti hayali ardında koşarlarsa nasipleri yeryüzünden kazınmak olacaktır. Türk ırkı oluk gibi kanı ve sayısız emeği pahasına yurt edindiği Türkiye'ye göz dikenleri ne yapabileceğini göstermiş, 1915'de Ermenileri, 1922'de Rumları bu ülkede yok etmiştir (1992 (2): 382).
>
> (...) yüzde yüz çoğunlukta olsalar bile Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde devlet kurma hayalleri hayal olarak kalacaktır. (...) onun için Türk milletinin başını belaya sokmadan kendileri de yok olmadan çekip gitsinler. Nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. (...) Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu fakat ayrını kabardığı zaman "Kağan Arslan" gibi önünde durulmadığını ırkdaşları Ermeniler'e sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin (1992(2): 386).

Kısacası, hareketin, düşmanlıklar üzerinden kendini var etme eğiliminin bir parçası olarak hem 1960-1980 arasında şiddetle benimsediği anti-komünizm hem de 1990 sonrasında öne çıkan Kürt düşmanlığı, ülkücü camiayı, bu temaları en yalın ve en uç biçimleriyle sürekli işleyen Nihal Atsız'ın etkisine açık hale getirmiştir.

6 Böyle bir durumun pratikteki yansımaları ve MHP için 1990'lardaki siyasî getirileri için bkz. (Bora ve Can, 2004: 113-116)

5. Militarizm ve şiddet

Savaşkanlığın Türk ulusunun kültürel ve hatta ırksal bir özelliği olduğu, üstün savaş kabiliyetinin Türk ırkını diğerlerinden üstün kıldığı görüşü Türk milliyetçiliğinin en eski öğelerinden biridir (Altınay ve Bora, 2002: 142-154). İdeolojik çerçevesinin birçok önemli bileşenini resmî Türk milliyetçiliğinden alan ülkücü harekette de militarizm ve şiddet güzellemesi hiç eksik olmamıştır. Örneğin MHP'nin 1973'te yayımlattığı *50. Yıla Doğru* isimli yayın Ahmet Hikmet Müftüoğlu'ndan alıntılanan şu sözlerle başlamaktadır:

> Bu sağlam vücut yalnız asker elbisesi giymek, bu sert pençeler yalnız silah kullanmak, bu kalın ses yalnız kumanda vermek için yaratılmıştır. (...) Sen gürbüz ninenin, gürbüz ve temiz sütünü emerken azamet-i nefs, sebat ve tahammül, itaat ve tahakküm gibi amir olmak için yaratılmış bir cinsin faziletlerine malik olmuşsun. Bu hâkimiyet esaslarını başka milletler mekteblerde, medreselerde anlarlar. (...) Ey Türk! Cihanın tarihi vatanı uğrunda senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmağa hak kazanamamıştır (1973: 19).

Nihal Atsız da Türklerin savaşçı millet olduklarına dair görüşü yalnızca makalelerinde savunmakla yetinmemiş, aynı zamanda romanlarında da "bu üstün savaşçı ruhu" belirli bir olay örgüsü içinde, abartılı, mistik ve epik bir anlatımla kafalarda canlandırılabilir kılmıştır. Örneğin *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi* isimli romanlarında Atsız, savaş halini Göktürk kabilelerinin olağan durumu, zorunlu yaşam biçimi olarak sunmuş ve bu yaşam tarzını, bölgedeki Çinli uygarlıklar üzerinde kurulmuş bir üstünlük vesilesi sayarak, savaşı ve savaşçılığı sürekli olumlama gayreti içinde olmuştur. Atsız'a göre ırklar mücadelesinde son kertede belirleyici olan kültürel gelişmişlik, teknolojik ilerleme gibi zihinsel yetilere dayalı kabiliyetler değil, doğrudan doğruya fiziksel güce bağlı olan askerî kabiliyettir. Türkler için savaşmanın herhangi bir nedeni olması gerekmez, savaşkan güdüler zaten Türklerin ırksal bir özelliğidir. Türkler savaşmaktan zevk alan, savaşsız olamayan bir millettir Atsız'a göre:

> Yamtar, başını kaldırdı:
> - Biliyor musun şu acunda çok salak kişiler var, dedi.
> - Nerden bildin
> - Suğdaklarla konuştum da anladım.
> - Suğdaklar sana ne dediler
> - Yeryüzünde en tatlı işin alış veriş yapıp akça kazanmak olduğunu söylediler.
> (...)
> - Hay salak kötü kişiler hay! Demek savaşın tadını almamışlar. Öküze kımız versen tadını alır mı? Bunlar da öyle (1992: 134- 135).

Atsız'ın *Bozkurtlar'ın Ölümü* isimli romanının bir bölümünde Çin'e esir düşmüş olan Göktürk erlerinden biri olan Yamtar, yaşlı bir Çinli filozofun telkiniyle felsefe öğrenmeye heves eder. Fakat, ne mümkün? Bir Türk onbaşısı nasıl olur da savaşmayı bırakıp filozof olmaya çalışır. Maya tutmayacaktır:

> Açlığın verdiği mecburiyetle filozof olmuş, fakat felsefe onu bir türlü doyuramamıştı. Şimdi iyice doyduktan sonra felsefeye, bilime dalmakta ne zoru vardı. Kişi oğlu savaşmak için doğar, savaşacak gücü bulmak için yemek yerdi. Yamtar felsefeye doyacağını sanmakla aldanmış, uzun denemelere rağmen açlığını gidememişti (1992: 405).

Ülkücü harekette militarizm ve şiddet yalnızca fikirler ve söylemler alanında sınırlanmış olmaktan çok hareketin siyasî pratiklerine yansır ve onun örgütsel yapısının özünü teşkil eder. Özellikle MHP'nin varlığını anti-komünizmle anlamlı kılmaya çalıştığı 1960-1980 arası dönemde yerel ölçekte şiddet eylemlerini gayri resmî düzeyde de olsa yönetmeyi sağlayacak Ülkü Ocakları ve Komünizmle Mücadele Dernekleri gibi partiye yakın kurumsallaşmalar ülkücü hareketin örgütsel çatısını meydana getiriyordu. Ülkücüler bu dönemde özellikle solcu örgütler üzerinde uyguladıkları şiddeti, Türk milletinin doğal bir refleksi addederek meşrulaştırıyor, hükümetin komünistlere karşı devletin bekasını koruyamadığı bir durumda bu görevin kendilerine düştüğünü iddia ediyorlardı. Alparslan Türkeş'in 1969'daki Adana mitinginde sarf ettiği şu sözler ülkücü hareketin resmî kanadının bile o dönemdeki faşizan şiddet eylemlerini aynı zihniyetle sahiplendiğini gösteriyor:

> Komünistlerin bazılarının dövüldüğü, köksüz fikirlerin daha üstün milli fikirler tarafından baskıya alındığı doğrudur. Fakat kimler dövülmüştür? Türk milletini köleleştirmek isteyenlerin aleti olanlar, Türk'ün Allahına sövenler, tarihiyle alay etmeye yeltenenler dövülmüştür. Gençlerimizin meşru savunma haklarını kullanmaktan ibaret kalan davranışlarına asla gölge düşürülemez (akt. Bora ve Gültekin, 1997: 690).

Ülkücü hareket için, 1960 ve 1980 arasındaki dönemde Türk milletinin bekası öyle ciddi bir tehdit altındaydı ve mevcut hükümetler bundan o kadar habersizdiler ki o dönemdeki "ülkücü faaliyetler" olmasaydı Türk milletinin yok olması neredeyse an meselesiydi. Ülkücü şiddetin böylesine abartılı bir misyon bilinciyle haklı çıkarılması ülkücü hareketin önemli isimlerinden Mehmet Doğan'ın şu görüşlerinde vücut buluyor. Mehmet Doğan için ülkücüler yalnızca Türkiye'yi değil tüm dünyayı komünizm belasından kurtaracak "kahramanlıklar" yapıyorlar.[7]

> Eğer 1980 öncesinde MHP'nin, ülkücü gençliğin mücadelesi olmasaydı, herkes uykudan uyanana kadar Türkiye kalası düşerdi. İşte o zaman Ruslar ortadoğuya, Akdeniz'e hâkim olur, ortadoğunun zengin kaynaklarına sahip olan Kominist Rusya yıkılmazdı, bu gün tarih sahnesine çıkan 5 Türk cumhuriyeti de olmazdı (2002: 151).

7 Alıntıdaki yazım yanlışları yazara ait.

Atsız da bir yandan askerî kabiliyeti ve askerî mücadeleyi Türklerin vazgeçilmez bir kültürel özelliği olarak ele alırken bir yandan da Türklerin tarih boyunca karıştıkları şiddet olaylarını bir nedene bağlamaya ve meşrulaştırmaya gayret etmiştir. Örneğin *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi*'nde Türklerin Çin'e sürekli akınlar düzenlemesinin altında, Göktürklerin bozkır ortamında sürekli açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalması vardır. Bozkırın zorlu koşullarında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türklerin saldırmaktan başka çareleri yoktur. Şiddet, aynı ülkücü söylemde olduğu gibi, Türklerin doğal bir refleksi, yaşamını devam ettirebilmesinin bir ön koşuludur.

> Açlık ve kıtlıkla kırılmış, azalmış arıklanmış olmalarına rağmen eldeki bütün kuvvetlerini toplayarak Çin'le çarpışırlarsa doyacaklarına, başka çıkar yol olmadığına inanıyorlardı (1992: 329).
>
> Burada bekleyip açlıktan ölecek miyiz? Yoksa yaşamak için akın ve çapul mu yapacağız (1992: 331).

Özetlersek, ülkücü hareketin, militarizmi Türklüğün özsel bir öğesi olarak görmesi ve çokça başvurduğu şiddeti de bir nefs-i müdafaa meselesi sayması, tarihte Türklerin militarist faaliyetlerini benzer bir zihniyet yapısıyla kavrayan Atsız'ın ülkücü hareket üzerinde etkili olmasını sağlayan etkenlerden biridir.

6. Liderlik kültü

Her ne kadar başta söylediğimiz gibi ülkücülerin bütünü için bağlayıcı ve tutarlı genel bir ideolojik çerçeve inşa edilememiş olsa da, ülkücü hareket içerisindeki merkezkaç eğilimler diğer sağ partilerde görüldüğünden daha sönük kalmıştır. Bunun en büyük nedenlerinden birisinin, partinin çözülmeye zemin hazırlayıcı bu ideolojik zaafının hareket içinde yaratılan bir liderlik kültü ile telafi edilmesidir. Ülkücü hareketin liderliğine yönelik olarak süreç içerisinde inşa edilmiş sorgulanamaz saygı ve bağlılık, parti içinde resmî kanallardan alınan kararların tam bağlayıcılığının ve uygulanabilirliğinin sağlanması açısından kilit bir öneme sahip olmuştur (Arıkan, 2002: 43). 1990'ların ortalarına kadar Alparslan Türkeş, ona atfedilen "Başbuğ" nitelemesinin sadece ona mahsus kılınmasının da gösterdiği gibi, parti içinde otoritesi ve saygınlığı asla tartışılmayan bir liderden de öte hareket için bir sembol olmuştur (Bora ve Can, 1991: 64). Türkeş'in ölümünün ardından hareketin bir otorite boşluğu içine sürükleneceğine inananların uzun vadede yanıldıkları görüldü. Türkeş kadar olmasa da, onun yerine geçen Devlet Bahçeli döneminde de bu liderlik kültünün devam ettiğini görüyoruz. Bu durum ülkücü hareket içindeki bu anlayı-

şın, liderlerin genel karakterlerinden ve meziyetlerinden göreli bağımsız bir kurum veya bir kültür olarak inşa edildiğini gösteriyor. Ülkücü hareket içinde çokça tekrarlanan bir söyleme göre lidere itaat Türk örf ve adetlerinin vazgeçilemez bir parçasıdır; ve bu bakımdan da ülkücü hareketin liderliğine karşı gösterilecek en ufak bir meydan okuma öncelikle Türk kültürüne karşı yapılmış bir saygısızlık addedilecektir (Can, 2002: 683).

Koşullar ne olursa olsun, liderin kararlarına uyma ve ona her ne suretle olursa olsun karşı gelmeme öğretisi Nihal Atsız'ın romanlarında da çokça işlenen bir temadır (Bakırezer, 2002: 356). Nihal Atsız'ın romanlarındaki ideal kahramanlar her ne kadar liderlerinin, komutanlarının kimi kararlarını ve davranışlarını beğenmeseler de bu kararlara uymamayı veya liderin otoritesini sarsacak herhangi bir girişimi örgütlemeyi asla düşünmezler. Özellikle *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi*'nde kağanın verdiği emirler ne kadar akıldışı, siyaseten ve ahlâken yanlış olursa olsun, ona tâbi olan Türk askerlerinin bütün bu emirleri istisnasız bir şekilde "Buyruk Senindir Kağan" diye karşılaması bunun çarpıcı bir örneği. Türk Kağanına olan bu tartışılmaz saygı ve itaat, Kağan siyaseten ve ahlâken bir dizi yanlış karar alıp, ülkeyi ve kendisini esarete sürüklese bile devam etmektedir:

> - Uluğ Tarkan! Beni artık kağanmışım gibi selamlama! Bir tutsağa saygı gösterilmez, dedi.
>
> Koca Tarkan, kırışmış yüzün ortasında hâlâ sert bakan gözlerini yere dikti:
>
> - Zamanı Tanrı yaratmış, kişi oğullarını onun içine pusatsız atmıştır. Kılıç, kargı, ok...Bunlar ancak kişi oğullarına karşı işe yarar. Tanrı bize ölüm verdiyse, Türk budununu kutsuz kıldıysa, bunu gidermek için çalışalım. Tutsak da olsan sen yine Göktürk kağanısın (1992: 360).

Ülkücü hareket, kendi içindeki liderlik kültünün ve otoriteryanizmin köklerini Türk âdet ve geleneklerinde arayarak bu değerleri meşrulaştırmaya çalışırken, Nihal Atsız eski Türk dünyasını anlattığı romanlarında bu değerlerin canlı örneklerini olumlayarak sunmaktadır. Bu durumun Nihal Atsız'ın ülkücü camia üzerindeki etkisini artıracak koşulları hazırlayan etkenlerden birisi olduğunu söyleyebiliriz.

7. Ahlâkçılık

Yazının önceki bölümlerinde ülkücü hareketin tabanındaki sürekli destekçilerinin ve örgütlü militan faaliyet gösteren taraftarlarının, Türkiye'deki kapitalistleşme sürecinden kendince olumsuz etkilenmiş köylülerden ve genellikle taşradaki küçük sermaye sahiplerinden oluştuğunu söylemiştik. Türkiye'nin kapitalistleşme sürecinde, taşraya giren sadece bu bölgelerdeki küçük sermaye sahiplerinin çıkarlarını tehdit eder mahiyetteki ulusal veya uluslararası büyük

sermaye grupları değil, aynı zamanda bu tekellerin beraberinde taşıdıkları kültürel kalıplar ve tüketim alışkanlıklarıydı. Bu süreçte, taşranın söz konusu dönüşümünden rahatsız ve düzenin gitmekte olduğu yöne açıkça yabancılaşan geleneksel çıkar sahiplerinin tepkilerinin kanalize olduğu yer de büyük kentlerden Anadolu'nun hemen her yerine sızmaya başlayan yeni kültürel kalıplar olmuştur. Taşradaki bu muhafazakâr direncin tepkisinin başlıca sloganı, çoğu zaman dinsel bir söylemle bezenmiş "yozlaşma" ve "ahlâksızlaşma" idi (Can, 2002: 665). Ülkücü hareketin halihazırda oldukça belirsiz olan dünya görüşünün İslâmi öğelerle birleştirilmeye başlandığı 1960'lar ve 1970'lerde kullanılan ve yine "yozlaşma" ve "ahlâksızlaşma" temaları etrafında dönen halkçı söylemi sayesinde, taşradaki gelenekselci öğelerin reaksiyonu, MHP çatısı altında politik ve militan bir mahiyet kazanabilmiştir. Tabii ki bu tepkilerin ülkücü bir tarzda politikleştirilmesi, bu ahlâkçılığın aynı zamanda ülkücü hareketin başlıca gündemini teşkil etmiş Türkçülükle ve anti-komünizmle birleştirilmesini de beraberinde getiriyordu. Ülkücü hareket içinde, bu yozlaşmanın bir nevi adı ve sorumlusu konulmuş oldu: Buna göre, bu taşrada görülen hızlı dönüşüm süreci Türk kültüründen uzaklaşmak anlamına geliyordu ve bu durumun sorumlusu da enternasyonalizm kisvesi altında birtakım sapkın fikirlerin taşıyıcılığını yapan komünistlerdi. O zaman, bu yozlaşma sürecinin önüne geçmenin tek yolu komünistlere karşı mücadele edip "özümüze dönmekti" (Çalık, 1995: 117). Bu öz, Nihal Atsız'ın romanlarında da canlı bir biçimde tarif edilen eski Orta Asya Türk kabilelerinin savaşçı ve göçebe kültürüydü.

Kent kültürünün kozmopolitliğine ve ülke dışı kültürel etkilere yönelen bu güçlü tepkinin en uç ve en sert biçimlerini Atsız'ın yazılarında da bulmak mümkündür. Tabii şunu belirtmek lazım ki, Atsız'ın bu tepkisi İslâmi öğeler tarafından değil, kafasında kurguladığı katı bir ideal Türklük anlayışı üzerinden şekillenmiştir; ki bu ideal Türklükten en ufak bir sapma, İslâmi de olsa bir yabancılaşmaya ve dejenerasyona işaret eder (Bakırezer, 2002: 356). Ülkücü hareketi tesiri altına alan ise, daha çok Atsız'ın kent ortamında gittikçe kök salan ve Anadolu'ya da sızmakta olan burjuva-elitist kültüre dönük küfre varan taşlamalarıdır:

> Sen Şişli'de dansederken her gece, gündüz
> Biz ötede ne ovalar, çaylar, ne dümdüz
> Yaylaları geçtik, karlı dağları aştık;
> Siz salonda dansederken bizler savaştık.
> (...)
> Güya sizin mezenizdi! Yiyip içtiniz;
> Zıpladınız, kudurdunuz arsız, edepsiz!...
> Gerçi salonlarda "yıldız"dı senin adın,
> Hakikatte fahişesin ey alçak kadın.
> (...)

Ey allıklı ve düzgünlü yosma bil şunu:
Bütün millet öğrenmiştir senin fuhşunu.
Omuzunda neden seni fuzuli çeksin?
Kinimizin şiddetiyle gebereceksin![8]

Aynı ülkücüler gibi Atsız da, Türkiyeli komünistleri Rus emperyalizminin asimilasyonuna uğramış ve bu bakımdan da sapkınlığın ve yozlaşmanın en uç hallerindeki gruplar olarak tanımlar (1992 (2): 295- 393). Özellikle Türkiye'de kentleşme ve kapitalistleşme sürecinin hızlandığı 1960'ların ardından yükselen histerik ahlâkçılığın ülkücülerin devamlılık arz eden iki ideolojik öğesi Türkçülüğe ve anti-komünizme eklemlenmesinde Atsız'ın fikriyatının etkisi azımsanmamalıdır. Bu bakımdan ülkücü hareketin popülist ahlâkçılığı, Nihal Atsız'ın ülkücüler arasında popülerleşmesindeki etkenlerden biri olarak alınmalıdır.

Sonuç

Bu yazı boyunca şu soruyu yanıtlamaya çalıştık: Ülkücü hareket ile hiçbir zaman organik bir ilişki geliştirmediği ve hatta bazı dönemlerde ülkücü hareketten açıkça dışlandığı halde Nihal Atsız'ın ülkücü camia içinde bu kadar etkili ve popüler olmasına neler yol açmış olabilir? Bu soruyu yanıtlarken ülkücü hareketin devamlılık arz eden birtakım özellikleri ile Nihal Atsız'ın zihniyet dünyası, ve yazılarında bu zihniyet dünyasını yansıtış biçimi arasında ilişkiler kurmaya çalıştık. Bunun da ülkücü hareketi Nihal Atsız üzerinden, Nihal Atsız'ı da ülkücü hareket üzerinden anlamamıza vesile olduğunu söyleyebiliriz.

Burada iki noktayı gözden kaçırmamak gerekiyor. Birincisi, ülkücü hareketin bu sürekli özelliklerinin hepsi birbiriyle karşılıklı ilişki içindedir, ve ayrı ayrı değil hepsinin ilişkiselliğinin oluşturduğu bütün, Nihal Atsız'ın ülkücü hareket içine sızmasının zeminini hazırlamıştır. İkincisi ise, Nihal Atsız'ı ülkücü camia içinde popüler kılan şey salt ülkücü hareket için tespit ettiğimiz bu tarihsel devamlılık gösteren özellikler ile Atsız'ın fikriyatı arasındaki paralellik değildir. Atsız ile ülkücüler arasındaki bu çakışma noktaları Atsız tarafından son derece net ve en uç biçimleriyle işlenmemiş olsaydı bu derecede bir etki söz konusu olmayabilirdi. MHP'nin devlet fetişisti karakterinin, onun radikalizminin önüne birtakım yapısal kısıtlar getirmesi, ve bunun da ülkücü hareketin liderliğini, camia içinde benimsenmiş popüler değerleri oldukları gibi, serbest ve radikal biçimde ifşa etmekten alıkoyması, devletle ilişkisi her zaman

8 Atsız'ın Topal Asker isimli bu şiiri ülkücü hareket içinde bir dönem son derece etkili olmuştur. Mesela, bir dönem MHP İstanbul İl Başkanlığı'nı yapan Ahmet Şafak kitabında, bu şiire göndermede bulunarak şu ifadeleri kullanıyor: "Atsız'ın şikâyet ve lanet ettiği sosyete güruhu aynı yozlaşmış ve çürümüş çukurluğu ile meşgul iken ve gencecik fidanların vatan toprağı için şehadet şerbeti içtiği bir zaman diliminde zevk, eğlence, fuhuş ve içki cennetinden çıkmaması "Topal Asker""in günümüzde de yaşadığını belgelemektedir" (Şafak, 1994: 142).

sorunlu olmuş olan ve bu bakımdan aklına geleni diline aktarmaktan imtina etmeyen ırkçı yazar Nihal Atsız'ın camia içindeki etkisini artırmıştır. Diğer bir ifadeyle, ülkücü camia içinde resmî yollarla ifade edilmeyen değerlerin birçoğu Atsız'ın romanlarında, şiirlerinde, makalelerinde en çıplak biçimleriyle ifade edilmiştir. Atsız'ın ülkücü hareketin bilinçaltı olma işini gördüğünü söylemek aşırı kaçmayacaktır.

KAYNAKÇA

Altınay A. ve Tanıl Bora (2002) "Ordu Militarizm ve Milliyetçilik" *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Arıkan, B. (2002) "Türkeş'ten Bahçeli'ye MHP: Değişim Nereye Kadar", *Milliyetçilik, Faşizm ve MHP* içinde, yay. haz. Seyfi Öngider, Aykırı, İstanbul.

Atsız N. (1988) *Atsız'dan Adile Ayda'ya Mektuplar*, yay. haz. Adile Ayda, Ayyıldız, İstanbul.

Atsız, N. (1992) *Bozkurtların Ölümü*, Baysan, İstanbul.

Atsız, N. (1992) *Bozkurtların Dirilişi*, Baysan, İstanbul.

Atsız, N. (1992) *Deli Kurt*, Baysan, İstanbul.

Atsız N. (1992: 2) *Makaleler Cilt 3- 4*, Baysan, İstanbul.

Aydın, E. (2002) *Milliyetçilik: Türkiye'nin Çıkmazı*, Gendaş, İstanbul.

Bakırezer, G. (2002) "Nihal Atsız", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Bonacich E. (1980) "Class Approaches to Ethnicity and Race", *Insurgent Sociologist*, 10(2).

Bora, T. (2002) "Alparslan Türkeş" *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Bora T. ve Kemal Can (1991) *Devlet Ocak Dergâh: 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*, İletişim, İstanbul.

Bora T. ve Kemal Can (2004) *Devlet ve Kuzgun: 1990'lardan 2000'lere MHP*, İletişim, İstanbul.

Can, K. (2002) "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Canefe, N. (2002) "Turkish Nationalism and Ethno-Symbolic Analysis: The Rules of Exception", *Nations and Nationalism* 8(2).

Cohen, A. (1999) *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*, Dost, Ankara.

Cohen, A. (1979) "Political Symbolism", *Annual Review of Anthropology*, cilt 8.

Çakır, R. (2003) *Nereye Gitti Bu Ülkücüler*, Metis, İstanbul.

Çalık, M. (1995) *MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi*, Cedid, Ankara.

Doğan, M. (2002) *Alparslan Türkeş ve Gölgedeki Adam*, Ocak, Ankara.

Ertekin, O. (2002) "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları" *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Millas, H. (1997) "Edebiyat Metinlerinde Milliyetçi Tarih Söylemi" *Tarih ve Milliyetçilik: 1.Ulusal Tarih Kongresi* içinde, yay. haz. Mersin Üniversitesi, Mersin Üniversitesi Yayınları, Mersin.

Kösoğlu, N. (2002) "Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Doğuşu ve Özellikleri", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul

MHP (*1977) Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi*, Emel, Ankara.

MHP İstanbul İl Gençlik Teşkilatı (1973) *50. Yıla Doğru*, Yüksel, İstanbul.

Schöpflin, G. (1997) "The Functions of Myth and a Taxanomy of Myths", *Myths and Nationhood* içinde, yay. haz. Geoffrey Hosking ve George Schopflin, Hurst & Company, Londra.

Smith, A. (1986) *Ethnic Origins of Nations*, Blackwell, Oxford.

Smith, A. (1999) *Myths and Memories of the Nation*, Oxford University Press, Oxford.

Özdoğan, G. (2002) "Dünyada ve Türkiye'de Turancılık", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Özkırımlı, U. (2002) "Türkiye'de Gayriresmî Milliyetçilik ve Popüler Milliyetçilik" *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* içinde, ed. Tanıl Bora, İletişim, İstanbul.

Öznur, H. (1999) "Türkçülüğün Şahikası Bir Ülkü Adamı: Atsız", *Ülkücü Hareket*: Cilt 6 içinde, yay. haz. Hakkı Öznur, Alternatif, Ankara.

Poulton, H. (1997) *Top Hat, Grey Wolf and Crescent*, Hurst and Company, Londra.

Şafak, A. (1994) *Yükselen Milliyetçilik ve Liberal İhanet*, Kamer, İstanbul.

Yanardağ, M. (2002) "MHP'nin Geleceği: Sonuçlar ve Olasılıklar", *Milliyetçilik, Faşizm ve MHP* içinde, yay. haz. Seyfi Öngider, Aykırı, İstanbul.

Yazıcıoğlu, M. (2002) "Maziye Bir Bakış", *Alparslan Türkeş ve Gölgedeki Adam* içinde, yay. haz. Mehmet Doğan, Ocak, Ankara.

Zeybek, N. K. (2002) "MHP'de..", *Alparslan Türkeş ve Gölgedeki Adam* içinde, yay. haz. Mehmet Doğan, Ocak, Ankara.

Kurultay, 18 Ocak 2004

www.mhp.org.tr

www.nihalatsiz.org

www.ulkuocaklari.org.tr